

^vŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 38. V torek 20. septembra 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonč. Dones je veliko učencov v šoli manjkalo, bilo je jih veliko bolnih.

Oče. Lej! Tonček! kar sem ti unidan pravil, je taj res, le tudi ti se vari. Sedaj jesen je po dne še gorko, na večer pa hladno, lahko se človek prehladi; tudi je sedaj sadje zrelo; nekteri še nezgodno sadje klatijo in jedo; potem jih pa začne v črevah grizti in oni zbolijo na griži, veliko jih tudi na griži vmerje.

Tonč. Skoraj vsi, katerih v šoli manjka, so na griži bolni. Zato so nam g. učitel tudi serčno priporočali, da se toplo oblačimo, in da po tleh, posebno zjutraj in zvečer ne posedamo, da se nezrelega sadja varjemo in tudi zrelega preveč ne jemo. Potem smo za bolne součence 3 očenaše in 3 češčene Marie požebrali, da bi jim Bog ljubo zdravje dal; tudi bomo jutre pri sv. maši, so pristavili, te siroteje v naše molitve sklenili. Zatim smo pa začeli naprej rajtati.

Oče. Gotovo ste se učili čveterko alj štirko soštevati in odštevati.

Tonč. Ja! vkazali so Mojceki k deski priti, in so jo prašali: koliko je sedaj čert na deski? Nobena, je rekla. Naredi sedaj pa 4 čerte, tako. Koliko je taj nič in štiri? Nič in štir je štir. Naredi sedaj edno čerto spodaj; tako. Potegni sedaj zraven 4 čerte, koliko je jih sedaj? Je jih 5. Koliko je taj 1 in 4? Naredila je Mojceka 2, 3, 4, 5, 6 čert na desko, in vselej 4 pristavila, in p. učitel so jo popraševali, koliko da je čert na deski; koliko je taj 2 in 4, 3 in 4, . . . 6 in 4, deset nikoli niso preseгли.

Oče. Povej mi taj, Tonček! ti nimaš nobene hruške, jaz ti dam jih štiri, koliko jih imaš? — Ti imaš 5 orehov, potem jih pod orehom še najdeš 4, koliko jih imaš? — Ti si imel 4 groše, mati ti dajo vezanja tudi 4 groše, koliko jih imaš sedaj? — No! prav dobro odgovarjaš.

Tonč. To sem že v šoli znal, saj smo tudi v šoli vse sorte reči pridobivljali, kupovali, najdlji, posojevali itd. Ko so g. učitel sprevidili, da mi štirko že gladko znamo, so prestopili dalej, in smo jo začeli odštevati. Poklicali so Uriha k deski in mu rekli: naredi mi 10 čert na desko; sedaj mi jih pa 4 pobriši, koliko jih še ostane. Ostane jih še 6; 4 od 10 ostane taj 6. Tako je šlo do štirih čert, 4 od 4 ostane nič, ničla.

Oče. Hočem se prepričati, alj si to tudi zapopadel. Imaš 7 krajcarjev, si pa kupiš za 4 kraje. papirja, koliko ti še ostane krajc. Ostane jih 3; 4 od 7 ostane 3. Vas je tukaj v klopi 5, sedaj pa 4 k deski pokličem, koliko vas še v klopi ostane? Dobiš od strica 9 kraje., od tih za nove molitne bukvice 4 kraje. daš, koliko še ostane? — Tudi to lepo znaš; vidim, da morajo vas g. učitel prešerdano uriti.

Tonč. Tete! g. učitel še bolj znajo popraševati, kakor vi; oni tudi včasih dvojko, trojko, vse kar smo se že učili, vmes vtaknejo, tako da je težje odgovarjati; alj bolje za nas, ker stare reči ponavljamo in jih bolj v glavo vtisnemo.

Oče. Sedaj pa že vsakdo lahko zastopi, kako se imajo učenci v šoli učiti, petko, šestko, sedemko, osemko, devetko soštevati in odštevati; vse gre po ednem kopitu.

Le to gre učiteljem posebno priporočiti, da počasi postopajo, vselej to, kar so se otroci že učili, ponavljajo, in pri vsakem številu vkažejo, otrokom znane in ljube reči kupovati in prodajati, soštevati in odštevati. Tako jim bode vse jasno in kratkočasno.

Sedaj mi pa še povej, kako ste se tiste 3 pismenke učili, ki vam še manjkajo, da vsih ne znate?

Tonč. Učili smo se dones tihnice k, g, h. Narprej so nam dali besede, iz katerih smo tihnico k iskali; tele besede so nam podali: kita, kisel, kura, kužej, kepa, keber, koča, kolo, kača, kamen. V slovkah: ki, ku, ke, ko, ka, smo glasnico lahko poznali

in tudi tihnico *k* najdlji, ki pred njo stoji. Pri tihnici *k* jezik na nebo pristavimo, ga naglo odrinemo in dih iz ust spuščamo, to je potem glas tihnice *k*.

Glasu *k* je *g* močno podoben; jezik se povzdigne kot pri *k*, pa tako, da se neba ne dotakne in če potem dihneš, bodeš slišal glas tihnice *g*. Dobili smo glas *g* iz sledečih besed: gibati, gigati, gigati, gugati, ganiti, geslo, gora, goba, gagati, gaziti.

Oče. Nekterih besed še jaz prav ne zastopim, kaj pa so s timi *g*. učitel počeli?

Tonč. Vsako besedo so nam razjasnili, zraven povedali, kako da mi pravimo in tudi od marsiktere besede kaj lepega povedali.

Tonč. Tihnica *h* je pa gol zdihlej, pri katerem jezik pri miru leži, in od sape nikjer ne vpira, tudi nikdar skoz nos ne buči. Iz letih besed smo tihnico *h* poiskali: hiša, hiteti, hudo, huskati, helce, hekati, hočem, hovje, haba, hanžar.

Oče. Da bi le vsi Slovenci *k*, *g*, *h* prav izgovarjali! Koroški Slovenci *k* in *g* skoraj nikolj ne izgovarjajo; in kako gerdo je reči: a-o, mesto kako, — am pa hreš, mesto kam pa greš. Učitelji bi temu lahko pripomagali, če bi sami lepo in pravilno govorili, posebno v šoli, in če bi svoje učence *k* temu vadili!

Tonč. Pisali smo najprej tihnico *g*, ki je glasnici *a* jako podobna, potem tihnico *h* in slednič tihnico *k*; niso veliko in široko govorili, kako se čerte potegnejo, temuč so jih pred nami na desko naredili čerto za čerto, mi za njimi, in znali smo, se ve od začetka le gerdo alj sčasom pa tudi prav in lepo.

Oče. Čaj Tonček! sedaj znaš vse pisati; napiši mi tole: ma ti ku ha jo me so, — pe te lin le po po je, — ku re se pa se jo, — go lo bi vi so ko le ta jo, — u ra je bi la pet.

Tonč. Take kratke stavke smo dones tudi pisali celo uro, Polancov Jakec je nas namesto *g*. učitelja vadil. Oj! atej! sedaj bo fletno, že znam vse pismenke pisati!

Nekaj od ljubih živalic.

(Dalje.)

5. Kako živali govore.

Katehet. Dones, ljubi otroci, bote slišali, da živali tudi govore.

Janesik. Se le norčujete; bote nam dones le kaj od vašega papiga alj pa od ezopovih basen povedali.

Kat. Kaj misliš, da so živali ob tistem času res govorile?

Jan. O tega pa še ne verjamem.

Kat. Ravno tako tudi ne more moj ali kak drugi naučen papiga govoriti. Pa vendar vam rečem, da tudi skoraj vse živali imajo svoj jezik. Skoraj vse, rečem; ribe in červi nimajo jezika. Le dobro pazite!

Govoriti se pravi, po glasovih drugim naše misli na znanje dati.

To se pa zgodi na več viž. n. p.

Nemec pravi: trinken.

Slovenec „ piti.

Francos „ boire.

Italjan „ bibere.

Angličan „ drink.

Latinec „ bibere i. t. d.

Vsaka teh besed se drugače glasi, pa vendar vse le tisto pomenijo.

Ako hočemo, da nas drugi zastopijo je treba, da jih v tistem jeziku nagovorimo, ktereга znajo in oni morajo nas u našem jeziku nagovoriti.

So taki ljudje na svetu, ki le gerdo in divje govore. Imajo glasove, kakor živina.

Bolj je človek omikan, boljje in slajše tudi govori.

Otroci ne govoriyo, kakor odraščeni ljudje. Kako pravi, moj Janezek! tvoja mala sestrice mesto reči: jesti? spati?

Jan. Mesto jesti reče papati; alj zakaj da tako pravi, tega pa ne vem.

Kat. Zato, ko jej mati vselej pravijo: le papaj, le papaj!

Jan. Mesto spati pravi ajati, — to gotovo zavolj tega, ker jej mati pri zibelji pojo: aja! aja!

Kat. Ako hočemo taj, da nas otroci zastopijo, moramo po otročje govoriti; ako hočemo, da nas živali zastopijo, moramo tudi po živalsko govoriti.

Tudi živali imajo svoj jezik, ktereга govore in zastopijo.

Jaz hočem vas prepričati, da je to resnica, kar sim vam zdaj povedal. Vidite, da zdaj ni druge stvari na dvorišu, kakor sam pes.

Ančika pokliči prav glasno: put, put, put, put. Deklica je komaj to spregovorila, je kuretina od vsih kotov skupej letela.

Kat. Otroci, kaj si mislite?

Tonč. Da so kure glas zastopile.

Kat. Alj bi bile priletele, če bi bila Ančika klicala: ljube kure, štiman petelin! poslušajte me in pridite sem!

Otroci so se smejali in djali: O tega pa že ne.

Kat. In zakaj ne?

Jan. Tega ne bi bile zastopile!

Tonč. Ja, ja, to bi ne bil njih jezik.

Kat. Dobro pazite. Jaz hodem zdaj petelinu kruha vergel. Dobro pazite, kaj bo storil.

Anč. On ga kluje in vpije: trik, trik, trik, trik.

Kat. In kaj pa pute počno?

Irca. Priletijo, in pozobljejo kruh.

Kat. Zakaj pač?

Jan. Gotovo bo to, ker vpitje petelina poznajo.

Kat. Res je taka. Zdaj le še dalje pazite.

Tonček, zaploskaj s rokami in zakriči: brr.

Tonček je to storil.

Kat. Kako je zdaj petelin zavpil?

Vsi otroci so vpili: kokero, kok, kok, kok.

Kat. Kaj vidite?

Otroci. Pute proč letijo, petelin zadej ostane, kakor da bi jih hotel obvarovati, in se boječe okrog obrača in suče.

Kat. Vidite, petelin je njim s svojim vpitjem na znanje dal, da so v nevarnosti. Pa le pokličite: put, put, tak bodo kure precej priletele.

Otroci so poklicali, kure prilete, pa že bolj boječe.

Kat. Tukaj imate kruh, podrobite ga jim, iz rok ga bodo vam kljuvale.

Ko se je to godilo, prileti neka kokoš iz hleva in vedno vpije: kok, kok, kok daje! Precej je petelin k nji letel, zraven nje cafedral in vpil: kok, kok, kok daje!

Anč. Aha, ta kokoš je jajce znesla.

Kat. Kako pa to veš!

Anč. Jaz poznam to po vpitju, ker vse kure tako vpijejo, kader jajce znesejo.

Kat. Kaj menite, če bi znale govoriti, kako bi vpile?

Tonč. Morebiti, jajce, jajce je v gnjezdu!

Kikeriki! je petelin zapel. Kikeriki se je kmal po celi sosessi zaslišalo.

Kat. Zdaj poslušajte! je ravno tako, kakor da bi petelin sosedom svoje veselje čez to na znanje dal, da je kokoš jajce zvalila — uni mu pa srečo vošili.

Tonč. O ne, jutre bo dež moja mati zmeraj pravijo: da, če petelini po dne na drevesu pojo, potem deži.

Kat. Nekteri ljudje imenujejo petelina preroka vremena (pratikarja), in narede na mesto veternic na stolpih in strehah plehnate peteline. Glejmo, da kaj več družbe dobimo.

Tonček pokličiči: pi, pi, pi. Tonček pokličiče, in koj je bil trop gos tukaj.

Kat. Janezik pokličiči: gag, gag, gag.

Ko je Janezik tako poklical, so race priletele.

Kat. Počajte, nad skednom mačka sedi, jaz jo bom poklical:

„Pridi, pridi mačkica,

Modra si ti tatvica,

V časi ti kej vkradeš nam,

Vender te kaj rad imam.“

Poglej, noče priti. Gotovo je razžalena, ko sim jo kradlivko imenoval.

Otroci so se na ves glas smejali.

Nežka pa je tiho zaklicala: muc, muc, muc!

Naenkrat je bila mačka tukaj, in tako tajno vpila kot Nežka : mijav! mijav!

Kat. Meni se pozdeva, da Nežka mačkni jezik zastopi.

Nežka. Tega pa že ne, le ona je moj jezik zastopila.

Kat. Tako? po tem takim se v tvojem jeziku mačka *muc* imenuje?

Otroci so se smejali, da so v licah zarudeli.

Mehehehe! je naenkrat Janezik zavpil.

Kat. Meni se pozdeva, da je Janezik kozel postal?

Jan. (smehajoč) O ne, pri durih pride kozel.

Zakaj ga nisi takole poklical:

„Kozel, kozel, hud rogač,

Pridi sem ti star' bradač.“

Jan. Tega bi ne zastopil.

Mehehehe! so otroci kričali! Mehe, mehe je kozel vpil, in je prišel k otrokom.

Otroci so koj travo iz zemlje spulili in mu jo podarili.

Kako veselje je bilo to otrokom. Tudi gosp. katehetu se je, to viditi serce smejalo, in so rekli:

Otroci, pojdite z mano, danas je vroče, mi hočemo v vert iti, kjer je senca. Potem pa hočem vam neke povestice povedati, ko ste bili do zdaj tako pridni.

(Dalje sledi.)

Listonoša.

* *Iz Železnik.* Ljubi šolski prijatelj! Kakor ti bo že znano, smo imeli v Kranjskeje pretečeno šolsko leto dve pripravniški šoli: v Ljubljani in Idrii. Mislili smo, in mende po pravici, da se bo saj od sledne šole eden v tvojih listih oglasil in naznanil, kako naši mladi učitelji napredujejo, al ni ga blo glasa o tim oziru. Torej hočem tukaj, kolikor mi je znano, omeniti enkolko stan Ljubljanske pripravniške šole v pretečenim šolkim letu. Prednašali so se naslednji predmeti: Verozakon, podučni navk, pravopisje,

računstvo, lepopisje, slovenščina, cerkvena godba in petje, sadjo- in sviloreja, risanje, in v telesne zdravila segajoči oddelek zdravništva. Pripravnikov je blo 6, al med tem sta le 2, zapiši dva, svoje skušnje dostala. Žalostno število! — Bolj obiskana je bla nek Idriška šola, v kateri je blo, kakor se čuje 13 pripravnikov, med katerimi so tudi le 3 svoje skušnje dobro dostali. Od predmetov in drugih okolšin Idriške šole ne morem govoriti. Število Ljubljanskih pripravnikov ne obeta ravno vesele prihodnosti Kranjskim šolam, al te temu se clo nič ni čuditi, ker današnje ga resnično ni nehvaležnišega kruha od učiteljskega. Per vsem tem pa gre našim, posebno mlajšim učiteljem po deželi zasluženost spričalo umnega obnašanja in pridne delavnosti na polju šolstva, kakor je blo že tud po družih časopisih večkrat častno omenjeno. —

Ne zderžim se, na koncu omeniti še posebno *Zgornogorjanske* (Obergörjahl) šole. V malih mescih je to šola zdajni gospod učitelj Jaka Mencingar povzdignil tako rekoč iz praha v eno nar prvih ljudskih šol Ljubljanske škofije. Resnico teh besedi bo gotovo sledni poterdil, kateri je to šolo poprej in zdaj poznal. Razun verlega obnašanja v šoli in sadjoreji si posebne zasluge nabera omenjeni gospod učenik s podučevanjem gluhonemega fantiča, kterega je v 7 mescih tako izuril, da že mnogo besedi pisati, tud z številkami nekoliko računiti, in kar je čez vse, zapisano clo po slovkah izgovoriti zamore. In ti poduk si je gosp. Mencingar le z lastnim pridnim ukom po knjigah prisvojil. *Takim učiteljem gre resnično zasluženost hvala!* J. Levič uik.

Društvo sv. Mohora.

* „Stari Urban“ in „Zgodovina starega zakona s podobami“ te dve knjigi ste gotove, v 8—10 dnech ju hočemo razposlati. Kdor ne naznani, da od društva odstopi, tega imamo po družtv. postavah za družtvenika, in mu bodemo tudi te dve knjigi poslali. Da naj ne bode morebiti treba, knjig sem tertje pošiljati in poštnine plačevati, naj vsak, kdor odstopiti misli, to nam *berš* na znanje da. Zato lepo prosimo!